

vini præcepti obligat, in quantum dicitur hoc ut præceptum à Deo: & ideo dictamen conscientie plus obligat quam præceptum prælati, sicut & præceptum divinum, in cuius virtute ligat; sicut patet, si præceptum Regis non perveniret ad populum, nisi mediante aliquo principe; si princeps diceret, Hoc est præceptum à Rege, quamvis non esset verum; dictum suum obligaret ut præceptum Regis; ita quod contemptores mererentur poenam.

Ad quartum dicendum, quod ideo Deus non potest nos obligare ad peccatum faciendum, quia non potest errare, ut iudicet hoc esse faciendum quod non est faciendum; conscientia autem errare potest: & ideo non est simile.

Ad quintum dicendum, quod simpliciter nullus perplexus est, absolute loquendo; sed quodam posito non est inconveniens, illo stante, aliquem perplexum fore: sicut intentione mala stante, sive fiat actus debitus, qui est in præcepto, sive non fiat, peccatum incurritur: similiter etiam stante erronea conscientia, quidquid fiat, peccatum non vitatur. Sed potest homo conscientiam erroneam, sicut & intentionem pravam, deponere; & ideo simpliciter non est perplexus.

Ad sextum dicendum, quod conscientia, ut dictum est obligat virtute præcepti divini, sub cuius ratione apprehendit illud quod ratio dicitur: & ideo si illud apprehendatur ut directe cadens sub præcepto, peccat mortaliter, omitendo quod conscientia dicitur, etiamsi sit veniale, & indifferens. Si autem apprehendatur ut non directe cadens sub præcepto, vel prohibitione, tunc non fit directe contra conscientiam, sed præter eam: & ita non peccatur mortaliter, sed venialiter, vel etiam nullo modo; sicut quando conscientia dicitur alicui, quod bonum est facere aliquod opus consilii, si non facit, non peccat: quia non apprehendit illud ut bonum debitum, & necessarium ad salutem, & præcepto subiacens.

DISTINCTIO XL.

An ex fine omnes actus pensari debeant, ut simpliciter boni, vel mali dicantur.

Post hæc adiciendum videtur de actibus, utrum & ipsi ex fine, sicut voluntas, pensari debeant boni, vel mali. Licet enim secundum quosdam omnes boni sint, in quantum naturaliter sunt; non tamen absolute omnes dicendi sunt boni, nec omnes remunerabiles; sed quidam simpliciter mali dicantur, sicut & alii boni: nam simpliciter, ac vere boni sunt illi actus qui bonam habent causam, & intentionem; id est, qui bonam voluntatem comitantur, & ad bonum finem tendunt. Mali vero simpliciter dici debent qui perversam habent causam, & intentionem. Unde Ambrosius ait Lib. I. de Offic. cap. xxx. „Affectus tuus operi tuo nomen imponit.“ & Augustinus super Psalm. xxxi. (a), „Nemo computet bona opera sua ante fidem. Ita enim mihi videtur esse ut magnæ vires, & cursus celerissimus præter viam: quia ubi fides non erat, bonum opus non erat: bonum enim opus intentio facit, & intentionem fides dirigit. Non valde attendas quid homo faciat, sed quid cum facit attendat, quo lacertos optimæ gubernationis dirigat.“ His testimoniis insinuari videtur, ex affectu, & fine opera esse bona, vel mala: quibus consonat quod Dominus in Evangelio Math. vii. 18. ait: „Non potest arbor bona fructus malos facere, neque arbor mala fructus bonos facere.“ Nomine arboris non humanæ mentis natura, sed voluntas intelligitur: quæ si mala fuerit, non bona, sed mala facit opera; si vero bona fuerit, bona, non mala facit opera.

Utrum

(1) Supple intellectus, vel ratio &c. ut in textu.

Ex EDIT. P. NICOLAI. (a) Ut in præfatione videre est paullo alia serie quam hic.

Utrum omnia opera hominis ex affectu, & fine sint bona, vel mala.

SED queritur, utrum omnia opera (1) hominis ex affectu, & fine sint bona, vel mala. Quibusdam ita videtur esse, qui dicunt, omnes actus esse indifferentes, ut nec boni, nec mali per se sint; sed ex intentione bona bonus, & ex mala malus sit omnis actus: secundum quos quilibet actus potest esse bonus, si bona intentione geratur. Aliis vero videtur quod quidam actus in se mali sunt, ita ut non possint esse nisi peccata, etiam si bonam habeant causam; & quidam in se boni, ita ut etsi malam habeant causam, non tamen boni esse desinant: quod testimonio Augustini confirmant, qui dicit bonum aliquando non bene fieri: quod enim quis invitus, vel necessitate facit, non bene facit, quia non bona intentione facit, ut ait Augustinus super Joannem tract. xli. & de spiritu & littera cap. xiv. & Libr. Sent. Prosp. sent. clxxxii. „Servilis (inquit) timor non est in charitate: in quo quamvis credatur Deo, non tamen in Deum; & si fiat bonum, non bene tamen: nemo enim invitus bene facit, etiam si bonum est quod facit.“ Ecce habes quod aliquis non bene facit illud quod bonum est. Facit ergo quod bonum est, intentione non bona. Ideo illi asserunt quædam opera esse talia quæ sic bona sunt, quod mala esse non possint, quocumque modo fiant; sicut è converso quædam sic sunt mala ut non possint esse bona, quacumque ex causa fiant: alia autem esse opera quæ ex fine, vel ex causa bona, vel mala sunt; & ad illa referunt Sanctorum testimonia, quibus vel affectu, vel intentione iudicium operum pensari dicunt. Tripartitam edunt isti differentiam actuum.

Aliter Augustinus sentire videtur, qui dicit opera hominis esse bona, vel mala ex intentione, & causa, præter quædam quæ per se peccata sunt.

SED Augustinus evidentissime docet in Lib. contra mendacium cap. vii. omnes actus secundum intentionem, & causam iudicandos bonos, vel malos, præter quosdam qui ita sunt mali ut nunquam possint esse boni, etiam si bonam videantur causam habere. „Interest autem plurimum qua causa, quo fine, qua intentione quid fiat. Sed ea quæ constat esse peccata, nullo bonæ causæ obtentu, nullo quasi bono fine, nulla velut bona intentione faciendæ sunt. Ea quippe opera hominum, si causas habeant bonas, vel malas, nunc sunt bona, nunc mala, quæ non sunt per seipsa peccata; sicut victum præbere pauperibus, bonum est, si fit causa misericordiæ cum recta fide, & concubitus conjugalis, quando fit causa generandi, si ea fide fiat, ut gignantur regenerandi. Hæc rursus mala sunt, si malas habent causas; velut si iactantia causa pascitur pauper, aut lascivie causa cum uxore concumbitur, aut filii generantur, non ut Deo, sed ut diabolo nutriantur. Cum vero opera ipsa per se peccata sunt, ut furia, stupra, blasphemie; quis dicat, causis bonis esse faciendæ, vel peccata non esse, vel, quod absurdius est, iusta peccata esse? Quis dicat, Furemur divitibus, ut habeamus quod demus pauperibus? Aut falsa testimonia proferamus, non ut inde innocentes lædantur, sed potius salventur? Duo enim bona hæc sunt ut inops alatur, & innocens non puniatur. Aut quis dicat, adulterium esse faciendum, ut per illam cum qua fit, homo de morte liberetur? Testamenta etiam vera cur non supprimimus, & falsa supponimus, ne hæreditates habeant qui nihil boni agunt, sed hi potius qui indigentes adjuvant? Cur non fiant illa mala propter hæc bona, si propter hæc bona nec illa sunt mala? Cur non ab immundis meretricibus, quas ditant stupratores, rapiat divitias vir bonus, ut indigentibus eas largiatur; cum nullum malum sit malum, si pro bono fiat? Quis hoc dicat, nisi qui res humanas, moresque conatur, & leges subvertere? Quod enim facinus non dicatur recte posse fieri, nec impune tantum, verum etiam gloriose, ut in eo non timeatur supplicium, sed speretur & præmium; si semel consenserimus in malis actibus non quid fiat, sed quare fiat esse querendum, ut quæcumque pro bonis fiunt causis, nec ipsa mala esse iudicentur? At iustitia merito punit eum qui dicit, se subtraxisse superflua divitiis, ut præbeat pauperi; & falsarium, qui alienum corrumpit testamentum, ut is esset hæres qui largas faceret elemosynas, non ille qui nullas; & eum qui se fecisse adulterium ostendit, ut per illam cum qua fecit, hominem de morte liberaret. Sed dicet aliquis: Ergo æquandus est fur quilibet furi qui voluntate (2) misericordiæ furatur. Quis hoc dixerit? Sed horum duorum non ideo quisque est bonus quia peior est unus: peior est enim qui concupiscendo quam qui miserando furatur. Sed si furtum omnine peccatum est, ab omni furto abstinendum est. Quis enim dicet esse peccandum, etiam si aliud sit gravius, aliud levius peccatum? Nunc autem querimus, quis actus peccatum sit, (3) vel non, quid gravius, vel levius. Intende lector propositis verbis tota mentis consideratione, quæ non inutilem habent exercitationem; & dignosces quis actus sit peccatum, qui scilicet malam habet causam; nec ille tantum: quia sunt nonnulli actus qui etsi bonam habeant causam, tamen peccata sunt, ut supra positum est. Ex quo consequi videtur quod non semper ex fine iudicatur voluntas, sive actio mala, sicut in illis quæ per se peccata sunt. Illa enim cum quis gesserit pro aliqua bona causa; bonum videtur habere finem: nec ex fine voluntas est mala, nec ex voluntate actio fit mala, sed ex actione voluntas fit prava. In quibus aliqui ponunt actum Judæorum, qui crucifigendo Christum, arbitrabantur se obsequium præstare Deo: quia bonum finem dicunt eos sibi posuisse, scilicet Dei obsequium; & tamen voluntatem eorum, & actionem perversam fore asserunt. De bonis autem nulla fit exceptio in præmissis verbis Augustini, quin omnis voluntas bona ex fine sit bona: & ex fine, & voluntate omnis bona actio, bona est; sed non omnis bona voluntas ex fine mala est, nec omnis mala actio ex fine, & voluntate mala est: & omnis quæ habet malam causam, mala est; sed non omnis quæ bonam habet causam, bona est. Ideoque cum ex affectu dicitur imponi nomen operi, in bonis operibus generaliter vera est hæc regula; sed in malis excipiuntur illa quæ per se mala sunt. Omnia igitur hominis opera secundum intentionem, & causam iudicantur bona, vel mala, exceptis his quæ per se mala sunt, id est quæ sine prævaricatione fieri nequeunt.

(1) Al. hujus hominis. (2) Al. minime. (3) Al. vel si sit, non &c.

Quidam dicunt, hæc prædicta non posse fieri bono fine.

Quæ tamen quidam contendunt numquam habere bonam causam: qui enim aliena furatur, ut pauperibus tribuat, non pro bono, ut ajunt, furatur: non enim bonum est pauperibus aliena dare. Qui de rapina sacrificium Deo offert, ut ait auctoritas (Eccli. xxxiv.) idem facit ac si filium in conspectu patris victimet vel offerat Deo sacrificium canis: abominabilis nempe Deo est impiorum oblatio. Ita etiam & hominem per adulterium à morte liberare, malum esse dicunt: etsi enim bonum sit hominem à morte liberare, tamen sic hominem liberare, malum esse asserunt. Ideoque Augustinum in superioribus dicunt temperasse sermonem, cauteque locutum, ubi ait, ea quæ constat esse peccata, nullo quasi bono fine, nulla velut bona intentione faciendâ. Non enim simpliciter dixit, bono fine, & bona intentione; sed addidit quasi, & velut: quia talia non fiunt bono fine, & bona intentione; sed intentione quæ videtur bona, & fine qui putatur bonus, sed non est. Nec ideo accepit Augustinus ista, ut ajunt, quin causas habeant malas; sed quia causas habent quæ videntur bonæ, sunt tamen malæ.

DIVISIO TEXTUS.

In parte præcedenti determinavit de peccato, secundum quod in actu voluntatis consistit; in parte ista determinat de eo, secundum quod consistit in actu exteriori: & dividitur in partes duas. In prima parte ostendit unde actus exteriores dicantur boni, vel mali; in secunda movet quasdam questiones circa prædeterminata, xli. dist. Cumque intentio, ut supra dictum est, bonum opus faciat, & fides intentionem dirigat; non immerito queritur, utrum omnis intentio, omneque illorum opus malum sit qui fidem non habent. Prima dividitur in duas. In prima ostendit actus exteriores ex voluntate bonos, vel malos esse; in secunda inquirunt, utrum sit verum universaliter in omnibus, ibi: Sed queritur utrum opera omnia hominis ex affectu, & fine sint bona, vel mala. Et dividitur in duas. In prima ad determinationem questionis inducit duas opiniones; in secunda inducit tertiam, quæ utrique quantum ad aliquid contradicit, ibi: Sed Augustinus evidentissime docet... omnes actus secundum intentionem, & causam judicandos bonos, vel malos præter quosdam. Et dividitur in duas. In prima confirmat hanc tertiam opinionem per dicta Augustini; in secunda ostendit, quomodo illi qui alias opiniones sustinent, auctoritates inducunt solvunt, ibi: Quæ tamen quidam contendunt numquam habere bonam causam.

QUÆSTIO I.

Hic quinque queruntur. Primo. Utrum bonum, & malum sint differentie specificæ actionis. Secundo. Si bonitas, & malitia exterioris actus ex voluntate dependent. Tertio. Si actus exterior addat in bonitate, & malitia supra interiorem actum voluntatis. Quarto. Si eadem actio potest esse bona, & mala. Quinto. Si aliqua actio potest esse hoc modo indifferens ut neque sit bona, neque mala.

ARTICULUS I.

Utrum bonum, & malum sint differentie essentialis actionis.

1. 2. quest. xxi. art. 1. Circa primum sic proceditur. Videtur quod bonum, & malum non sunt essentialis differentie actionis. (1) Al. pro utraque actione.

Ex Edit. P. Nicolai. (a) Ubi explicata est ex professo definitio illa, quæst. 1. art. 2. quamvis non sic expresse illam Augustinus habeat ut refertur, sed ex illius verbis vario loco sparsis colligi possit: quo ad hanc vero partem quæ nominatim in proposito exprimitur, colligi potest non ex cap. 1. (sicut hic prius ad marginem) sed ex cap. v. 1. Lib. de mor. Eccl. ubi virtutem ait vocari posse sapientis animæ qualitatem.

ferentia actionis. Nulla enim essentialis differentia convenit secundum quid alicui, sed per se. Bonum autem, & malum non conveniunt actioni, secundum quod actio, sed secundum objectum, & finem. Ergo bonum, & malum non sunt essentialis differentie actionis.

2. Præterea. Omnis differentia, ut in IV. Metaph. text. iv. dicitur, entis, & unius prædicationem recipit. Sed malum, cum sit privatio, est non ens. Ergo non potest esse essentialis differentia actionis.

3. Præterea. Essentialis differentia est de essentia ejus cujus est differentia constitutiva; sicut rationale de essentia hominis. Si ergo bonum, & malum sunt differentie essentialis actionis; aliqua actio erit de cujus essentia est malum. Sed nullum malum est à Deo. Ergo erit aliqua actio cujus essentia non est à Deo, quod supra improbatum est.

4. Præterea. Ea quæ differunt per differentias essentialis, non conveniunt in specie. Sed in quibusdam actiones bonæ, & malæ sunt eadem specie; sicut concubitus matrimonialis, & fornicarius, cum idem effectus in specie (1) per utramque actionem sequatur, scilicet hominis generatio. Ergo bonum, & malum non sunt differentie essentialis actionis.

5. Præterea. Sicut bonum, & malum inveniuntur in actionibus hominis, & habitibus; ita etiam inveniuntur in aliis rebus. Sed in aliis bonum, & malum non sunt essentialis differentie. Ergo nec in hominum actionibus.

Sed contra. Illud quod ponitur in definitione alicujus, est essentialis sibi. Sed bonum ponitur in definitione virtutis ab Augustino dicente in Libro de moribus Ecclesiæ catholice cap. 1. quod virtus est bona qualitas mentis, ut supra xxv. 1. dist. dictum est. (a) Ergo malum, & bonum sunt differentie essentialis habituum. Sed secundum differentiam habituum est differentia actionum ex habitibus procedentium; cum similes habitus similes actus reddant, ut in II. Ethic. dicitur. Ergo bonum, & malum sunt essentialis differentie actionum.

Præterea. Omnis differentia faciens secundum speciem differre, est differentia essentialis. Sed bonum, & malum distinguunt species habitus. Ergo sunt differentie essentialis habituum; & sic idem quod prius.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod actiones differunt specie.

cie secundum diversitatem formarum, quæ sunt principia actionum quamvis etiam agentia specie non differant; sicut calefacere, & infrigidare differunt specie, sicut calor, & frigus. Forma autem voluntatis est finis, & bonum, quod est ejus objectum, & volitum: & ideo oportet quod in actibus voluntatis inveniatur differentia specifica secundum rationem finis. Et quia actus sunt in genere moris ex hoc quod sunt voluntarii, ideo in genere moris est diversitas speciei, secundum diversitatem finis. Et quia malum, & bonum sumuntur secundum ordinem ad finem, ideo oportet quod sint essentialis differentie in genere moris. Sciendum est autem, quod ad aliquod genus contingit aliqua reduci dupliciter: vel per se, ut ea quæ per essentiam suam in illo genere sunt, sicut albedo, & nigredo reducuntur ad genus coloris: vel per accidens, ratione alicujus quod in eis est, sicut res alba, & res nigra ad genus coloris. Ea ergo quæ per se sunt in genere simpliciter, differunt specie per differentias essentialis generis; quæ vero reducuntur ad genus per accidens, non differunt per differentias generis simpliciter, sed secundum quid tantum, scilicet secundum quod ad genus illud pertinent, ut patet præcipue in artificialibus: formæ enim artificiales accidentales formæ sunt: unde cultellus, & clavis etiam differunt specie, secundum quod ad genus artificiale pertinent; sed quantum ad substantiam eadem sunt specie: quia substantia utriusque est ex materia naturali, & non ex forma artificiali, ut in II. de Anima Commentator dicit. Et quia, ut dictum est, hoc modo aliquid ad genus moris pertinet quo voluntarium est, ideo ipsi actus voluntarii, qui per se & immediate ad voluntatem pertinent, per se in genere moris sunt: unde simpliciter specie dividuntur interiores actus voluntatis per bonum, & malum, sicut per differentias essentialis; actus autem imperati à voluntate, elicit per alias potentias, pertinent ad genus moris per accidens, secundum scilicet quod sunt à voluntate imperati: & ideo actus illi secundum substantiam non distinguuntur secundum speciem per bonum, & malum; sed per accidens, secundum quod ad genus moris pertinent.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis bonum, & malum non sint differentie actionis, in quantum est actio; sunt tamen differentie ejus, secundum quod est voluntaria: sicut etiam rationale, & irrationale non sunt differentie substantiæ ut substantia est, sed secundum quod consideratur ut animata: & ideo nihil prohibet in aliquo genere actionum easdem actiones specie per bonum, & malum differre.

Ad secundum dicendum, quod, sicut supra dictum est, malum prout dicitur privationem tantum, non potest dici essentialis differentia, sed secundum quod fundatur in aliquo fine indebito, qui tamen finis non omnino bonitate caret: unde sic malum est contrarium bono, & non privatio. Et per hoc patet responsio ad tertium: quia malum pertinet ad essentialiam actionis quantum ad hoc quod est ibi aliquid de entitate; & non ratione privationis adjunctæ: quia privatio non est de essentia alicujus entis in genere collocati, cum nihil entis sit non ens.

Ad quartum dicendum, quod concubitus est quidam actus imperatus à voluntate, mediante alia potestate. In II. Sent. Tom. II. Ex Edit. P. Nicolai. (a) Nempe dist. xxv. 1. 2. ex Lib. I. Retract. cap. ix. non, ut prius hic indicabatur ad marginem, ex Lib. XIV. de Civ. Dei cap. xi. 11.

tentia; & ideo per accidens convenit sibi esse in genere moris: unde potest dupliciter considerari: vel secundum genus naturæ; & sic concubitus matrimonialis, & fornicarius specie non differunt, unde & effectum naturalem eundem specie habent: vel secundum quod pertinent ad genus moris; & sic effectus specie differentes habent, ut mereri, vel demereri, vel aliquid hujusmodi; & sic in specie differunt.

Ad quintum patet responsio per id quod dictum est, quod finis est forma voluntatis, secundum quam operatio humana dicitur: & ideo bonum, & malum differentie essentialis, & specificæ in genere humanorum actuum sunt, sicut & aliæ actiones differunt secundum diversas formas agentium: & ideo non est similis ratio de istis actionibus, & de aliis; & propter hoc dicit Philosophus in V. Metaph. text. xix. quod finis in agentibus ex proposito, est bonum, & malum speciali modo.

ARTICULUS II.

Utrum actio sit simpliciter judicanda bona, vel mala ex voluntate.

1. 2. q. xx. artic. 2.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod simpliciter ex voluntate actio judicanda sit bona, vel mala. Matth. vi. 18. dicitur: Non potest arbor mala fructus bonos facere, nec arbor bona malos fructus facere. Sed voluntas bona bonæ arbori comparatur, mala autem malæ. Cum igitur fructus voluntatis sint exteriores actus, videtur quod ex bonitate, & malitia voluntatis simpliciter exteriores actus dicendi sint boni, vel mali.

Præterea. Ut dictum est, actus exteriores non reducuntur ad genus moris, nisi secundum quod sunt imperati à voluntate. Sed non participant bonitatem, vel malitiam moralem, nisi secundum quod ad genus moris pertinent. Ergo videtur quod secundum bonitatem, vel malitiam voluntatis dicendi boni, vel mali. Quod etiam Ambrosius significare videtur dicens, Lib. I. offic. cap. xxx. Affectus tuus nomen operi tuo imponit.

Præterea. Ut in III. Metaph. text. com. 111. Philosophus dicit, ratio boni à fine sumitur. Sed actus voluntatis habet ordinem ad finem mediante voluntate, cujus objectum est finis. Ergo secundum bonitatem, vel malitiam voluntatis, dicendus est actus exterior malus, vel bonus.

Præterea. Malum non est potentius quam bonum. Sed si sit malà voluntas, necessario sequitur quod actus exterior sit malus. Ergo & si sit bona voluntas, sequitur quod actus exterior sit bonus.

Præterea. Augustinus supra dixit, (a) de Civ. Dei Lib. XIV. cap. xi. 11. quod voluntas est quæ peccatur, & recte vivitur. Sed voluntas, secundum quod ea peccatur, est mala, & secundum quod ea recte vivitur, est bona. Ergo peccatum, & etiam bona operatio, quæ est recte vivere, judicari debent secundum bonitatem, vel malitiam voluntatis.

Sed contra. Philosophus in II. Ethic. cap. vii. dicit, quod quedam sunt quæ bene fieri non possunt: quia cum sint extrema, in eis non est medium accipere. Contingit autem in talia opera ingredi propter

Lib. I. Retract. cap. ix. non, ut prius hic indicabatur